

Адміністративне право, фінансове право, інформаційне право

УДК 51.755(479)

Курило Володимир Іванович

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,

завідувач кафедри адміністративного та фінансового права

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Курило Владимир Иванович

доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист Украины,

заведующий кафедрой административного и финансового права

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Kurylo Volodymyr

Doctor of Science of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine

Chair of the Department of Administrative and Financial Law

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Даниленко Анна Олександрівна

студентка 1 курсу напрямку підготовки «Право» ОКР «Магістр»

Національного університету біоресурсів і природокористування України

Даниленко Анна Александровна

студентка 1 курса направления «Право» ОКУ «Магистр»

Национального университета биоресурсов и природопользования Украины

Danylenko Anna

Student of the 1st course of training "Law" EL "Magister"

of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЗБРОЇ В
УКРАЇНІ**

**АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОБОРОТА
ОРУЖИЯ В УКРАИНЕ**

**ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION CIRCULATION OF
WEAPONS IN UKRAINE**

Анотація. У статті наведено визначення адміністративно-правового регулювання обігу зброї в Україні та розкрито основні його аспекти. Під ним розуміється сукупність установлених спеціальних правил та чітких заходів цілеспрямованого державно-владного впливу норм адміністративного права, що здійснюється та забезпечується (гарантується) з боку держави з метою впорядкування суспільних відносин, що виникають, змінюються чи припиняються у процесі вчинення будь-яких дій, пов'язаних з переходом права власності чи володіння на об'єкти застосування вражаючої сили.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, зброя, нелегальна зброя, обіг, удосконалення.

Аннотация. В статье приведено определение административно-правового регулирования оборота оружия в Украине и раскрыты основные его аспекты. Под ним понимается совокупность установленных специальных правил и четких мер целенаправленного государственно-властного воздействия норм административного права, осуществляемого и обеспечивающего (гарантируемого) государством с целью урегулирования общественных отношений, которые возникают, изменяются или прекращаются в процессе совершения любых действий, связанных с переходом права собственности или владения на объекты применения поражающей силы.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, оружие, нелегальное оружие, оборот, усовершенствование.

Summary. This article formed the concept of the administrative and legal regulation of circulation of weapons in Ukraine and revealed its main aspects. It is a set of prescribed special rules and clear measures targeted state-powerful influence of administrative law, carried out and secured (guaranteed) by the state in order to regulate social relations arising, change or terminate in the sphere of circulation of weapons.

Key words: administrative and legal regulation, circulation, illegal arms, improvement, weapons.

Постановка проблеми. Загальновідомим є факт, що на сході України розгорнулася визвольна війна за незалежність і територіальну цілісність Української держави, офіційно іменована антитерористичною операцією

(АТО). Більшість молоді нашої країни задіяна у ній, будь-то бійці чи волонтери, але всі вони намагаються прямо чи побічно якнайшвидше погасити вогонь люті збройного конфлікту та повернути мирне небо над головами українців.

Ще одним негативним явищем, що виникло у зв'язку з цією складною ситуацією, є нелегальне масове поширення бойової зброї, що несе небезпеку людям, яка з неймовірною швидкістю розповсюджується по всіх закутках нашої батьківщини. В Україні кількість необлікованої зброї збільшилася до майже 5 млн. одиниць порівняно з часом до початку проведення АТО; тоді її кількість становила 3,7-3,8 млн. одиниць [1].

За статистичними даними Україна лідирує за кількістю нелегальної зброї в Європі [2]. Саме тому, дослідження інституту адміністративно-правового регулювання обігу зброї в Україні є не тільки актуальним питанням, а й вкрай необхідним, оскільки прогноз, ліквідація та попередження негативних наслідків, спричинених даним станом речей, без сумніву, врятують безцінне людське життя, оскільки необлікована зброя стає джерелом скоєння злочинів і нещасних випадків із летальними наслідками [3].

Ступінь наукової розробки проблеми. Багато науковців вже звертали свою увагу на дану проблематику, серед яких такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені як В. Авер'янов, Ю. Белінський, К. Беляков, А. Берлач, Ю. Битяк, В. Галуцько, Є. Гетьман, І. Голосніченко, С. Діденко, Т. Коломоець, В. Колпаков, А. Комзюк, Д. Корецкий, А. Корнієць, В. Курило, Р. Мельник, С. Петков, М. Пінчук, О. Романов та ін.

Мета статті – на основі теорії адміністративного права, аналізу відповідних нормативно-правових актів, праць вчених та інших джерел охарактеризувати основні аспекти адміністративно-правового регулювання обігу зброї в Україні та навести шляхи удосконалення в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Історично зброя з'явилася разом із людством. Спочатку вона допомагала людині добувати їжу, захищатися від

нападів тварин. Потім людина стала застосовувати зброю для нападу на себе подібних і захисту від них же. Еволюція зброї почалася з дерев'яних палиць та списів. Пізніше з'явилися луки, які дозволяли стріляти загостреними стрілами. В епоху палеоліту з'явилися кинджали з каменю і кості, наконечники списів почали робити з кременю та кості. З освоєнням бронзи і заліза виникла можливість створення холодної зброї, що відрізнялася міцністю, довговічністю й ефективністю (мечі, залізні списи). У сучасному світі існує велика кількість зразків зброї. Для більшості з них законодавством різних держав встановлено спеціальний режим обігу. Не є винятком і Україна, законодавство якої встановлює спеціальний режим обігу зброї та запроваджує санкції за порушення цього режиму. З огляду на це важливе значення має чітке визначення поняття «зброя» [4, с. 188-189].

Більшість вчених-правознавців наголошують, що досі немає спеціалізованого Закону, який би повною врегульовував усі суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються в сфері обігу зброї. Звісно, це дуже негативно впливає на всі суспільні та політичні процеси в країні.

У своєму дослідженні С. В. Діденко зазначає, що нормативне регулювання адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні здійснюється на основі низки нормативно-правових актів, основне завдання яких – чітко врегульовувати правовими нормами комплекс прав і взаємних обов'язків сторін у правовідносинах у досліджуваній сфері. А. Корнієць стверджує, що правове регулювання відносин обігу зброї здійснюється значною кількістю нормативних актів Президента України, Кабінету Міністрів України та відомчих нормативних актів Міністерства внутрішніх справ, Міністерства транспорту, Верховного суду, Генеральної прокуратури України тощо [5]. При цьому деякі з них є фундаментальними для регулювання адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні, так би мовити – спеціальні, інші – дотичні та такі, що опосередковано належать до цієї сфери [3, с. 92].

Тобто, виходячи з того, що існує досить розгалуження система врегулювання даних спільних відносин на основі правових норм, цілком логічно, що вони повинні містити чіткі основи для здійснення такої діяльності та закріплювати основоположні дефінітивні норми зокрема.

Однак дієвість нормативно-правових актів, що реалізують на практиці законодавчі положення про право кожної людини на захист свого життя та здоров'я, життя та здоров'я інших людей, безумовно, є питанням дискусійним. Людина, громадянин не могла і не може мати сьогодні вогнепальної зброї невеликих розмірів, якою б могла скористатися в разі протиправного посягання на неї з боку третіх осіб [6, с. 33].

Визначення зброї, на законодавчому рівні має місце в деяких підзаконних нормативно-правових актах, яким наразі вже більше 10 років. Як приклад, Наказ Адміністрації Держкордонслужби від 21.10.2003 № 200 передбачає, що зброя – це предмети та пристрої, що призначені для ураження живих цілей, кораблів, літаків (вертольотів) та інших об'єктів і не мають іншого призначення [7]. Наказ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та вибухових матеріалів від 25.03.1993 № 164 який втратив чинність 07.10.1998 передбачав, що вогнепальною вважається зброя, у якій снаряд (куля, дріб чи інші предмети) приводиться у рух миттєвим звільненням хімічної енергії заряду (пороху або іншої горючої суміші) [8].

Автори проекту Закону України «Про обіг зброї невійськового призначення» визначають зброю як пристрої, предмети, спеціально виготовлені, конструктивно призначені та технічно придатні для неодноразового ураження живої або іншої цілі, які не мають прямого виробничого чи господарсько-побутового призначення [9].

Таке ж саме визначення пропонує М. Г. Пінчук [10]. Проте, вчені по різному трактують дане явище, зокрема: С.В. Діденко вважає, що зброя в адміністративному аспекті – це знаряддя різної фізичної природи з енергією

вражаючої дії більше 0,2 дж., яке використовується людьми для оборони або нападу шляхом вбивства, поранення або психологічної перемоги над супротивником, обіг і застосування якого регулюється нормами адміністративного права [3, с. 138]; на думку Д. А. Корецького - предмети і механізми, які спеціально призначені для ураження живої цілі або мішені, виготовлені за певними зразками, що відповідають цим завданням і не мають іншого цільового призначення [11]; Ю. Є. Белінський переконаний, що це предмети, конструктивно призначені та технічно придатні для ураження живої та іншої цілі [4, с. 191].

Виходячи із вище наведеного, зброя – це будь-який матеріальний чи абстрактний об'єкт, який за своїм спрямуванням чи конструктивними властивостями здатний завдати несприятливі наслідки для життя та здоров'я людини, флори та фауни, призначенням якого є їх ураження або знищення під час безпосереднього використання. Тобто, фактично зброя є способом для суб'єкта застосування вражаючої сили до конкретного об'єкта (суб'єкта) з метою досягнення певної цілі.

01.02.2016 була прийнята інструкція затверджена Наказом МВС України яка визначає систему заходів, спрямованих на забезпечення особистої безпеки поліцейських, запобігання загибелі, пораненням і травмуванню їх та інших осіб під час поводження з вогнепальною зброєю, ручним протитанковим і підствольним гранатометами, реактивною протитанковою і бойовою ручною гранатами [12]. Проте, і в цьому нормативно-правовому акті самого визначення даного терміну там немає. Тому, на нашу думку, слід доповнити її поняттям зброї як об'єкта застосування вражаючої сили.

Досліджуючи подібну проблематику, С. В. Діденко вказує, що існують дві концепції обігу зброї в Україні. Перша концепція має такий вигляд (як і тип правого регулювання): «обіг та застосування тільки тої зброї, що чітко передбачена законодавством» (тобто концепція безпеки, причому з боку держави мають бути створені й регламентовані всі відповідні адміністративні

процедури в цій сфері). Протилежна концепція має такий вигляд: «озброїти всіх громадян з метою реалізації їх права самозахисту» (концепція самозахисту). Кожна з цих концепцій має свої позитивні та негативні боки [3, с. 51].

Розвиваючи його думку, вважаємо, що режимність в сфері обігу зброї має бути детальніше регламентована, тому концепцію безпеки слід удосконалити. На нашу думку, тільки обмежене коло осіб повинне мати право на володіння постулатами власності щодо конкретних різновидів зброї. Мова йде про потенційно небезпечний предмет, який несе суспільну небезпеку у разі потрапляння не в ті руки. Життєвих прикладів безліч. Саме тому, вважає, що концепція «заборони» найбільш сприятлива для України, та повинна мати такі різновиди «поширеної режимності», «звичайної режимності» та «спрощеної».

Якщо говорити про зміст та сутність адміністративно-правового регулювання обігу зброї в Україні, то першочергово, слід вказати, що на нашу думку дефініція даного явища має наступний вигляд: це сукупність установлених спеціальних правил та чітких заходів цілеспрямованого державно-владного впливу норм адміністративного права, що здійснюється та забезпечується (гарантується) з боку держави з метою впорядкування суспільних відносин, що виникають, змінюються чи припиняються у процесі вчинення будь-яких дій, пов'язаних з переходом права власності чи володіння на об'єкти застосування вражаючої сили (тобто в процесі їх обігу).

Змістом адміністративно-правового регулювання обігу зброї є саме та сукупність установлених спеціальних правил та чітких заходів цілеспрямованого державно-владного впливу які використовуються публічною адміністрацією в цій сфері, тоді як сутність характеризує їх внутрішню природу та способи реалізації такої діяльності.

Найповніше дане питання розкривається через відповідний механізм реалізації такої діяльності, який складається із норм та принципів адміністративного права, видання та реалізацію нормативних актів, форм,

методів та процедур адміністративної діяльності, режимності, та інших елементів.

Так як на початку 2014 року на сході України розпочалися військові дії, хоча законодавець іменує їх антитерористичною операцією (судячи з масштабів і наслідків, військових втрат і цивільних жертв, це війна) зброю із зони АТО намагаються нелегально вивести як кримінальні елементи, так і самі учасники АТО [13]. Порядок регулювання її обігу з боку держави бажає кращого. Оскільки СБУ активно блокує канали постачання зброї із зони АТО в різні куточки нашої країни, це свідчить про можливість вільного її застосування та мінімального контролю держави за сферою її обігу в умовах проведення АТО. Зрозуміло, що в період воєнних дій досить важко слідкувати за кожною одиницею зброї, проте держава зобов'язана вчинити всі можливі дії для попередження потрапляння її в незаконний обіг, та ще й до цивільного населення [3, с. 352].

Такими діями, як приклад може бути чітка облікова діяльність, більш активна протидія самовільному залишенню місць служби та дезертирство, (оскільки в більшості випадків саме так вивозиться зброя із зони АТО), боротьба із зловживанням алкоголем та наркотиками безпосередньо у зоні бойових дій (бо це є причиною пошкодження чи втрати зброї), тощо. При чому цими питаннями має опікуватись саме військова поліція, якої наразі не існує.

Що стосується питання досвіду правового регулювання обігу зброї в зарубіжних країнах, то слід вказати, що як приклад, в різних державах, внаслідок різних історичних умов, склався різний правовий режим обігу зброї, і відповідно, рівень контролю за таким обігом. Умовно можна поділити на такі групи: 1) держави, де не існує обмежень на обіг зброї; 2) держави, де повністю заборонений обіг зброї; 3) держави, де обіг зброї регулюється державою та встановлені певні обмеження щодо обігу зброї. Слід враховувати, що у державах, де дозволений обіг вогнепальної зброї, культуру користування останньою виховували протягом певного періоду, а не шляхом

прийняття одного нормативного акта, а отже, не всі норми права зарубіжних країн можна імплементувати у національне законодавство [14].

У межах власного дослідження О. Романов вказує, що у більшості міжнародні документи стосовно обігу вогнепальної зброї багато у чому схожі між собою, в деяких моментах навіть ідентичні. Але з огляду на те, що для кожної конвенції чи іншого документу, які приймаються у цій царині застосовуються різні, хоч і схожі, визначення та поняття, можна зробити висновок, що єдності поглядів немає всередині самої міжнародної спільноти. І справа тут не тільки у різних теоретичних підходах до однієї проблеми, а також і в певному небажанні остаточно і принципово вирішувати це питання. Мова тут іде про достатньо впливові і заінтересовані професійні збройові круги, так зване „збройове лобі”. Як у держав-виробників та постачальників зброї, так і у їх покупців немає жодного бажання самим собі встановлювати кабальні умови для дуже вигідної і прибуткової справи, а такі держави (США, Росія, Канада, Індія тощо) мають значний вплив на політику ООН. Виходячи з цього, коли з одного боку кричать про порушення миру та безпеки і прав людини, а з другого на цьому ж тлі набивають собі кишені, питання остаточного правового закріплення обігу зброї на міжнародному рівні залишається відкритим [15].

Тобто, під час пошуку оптимальних рішень вирішення питань протидії незаконному обігу зброї на території України серед досвіду зарубіжних країн, потрібно вкрай відповідально підбирати ті чи інші варіанти, оскільки не виключено, що саме цей спосіб є дуалізмом як суспільних потреб, так і приватних, і може спричинити в кращому випадку нульовий прогрес, а в гіршому – призведе до негативних наслідків.

Виходячи з цього, на нашу думку, удосконалення законодавства у сфері протидії незаконному обігу зброї в Україні має базуватися на суспільному інтересі вирішення цієї проблеми та на основі пріоритету життя та здоров'я як громадян України, так і на засадах екологічного збалансування (цінності життєдіяльності флори та фауни).

Першочергово слід, все ж таки, доопрацювати всі наявні проекти законів, які доцільно об'єднати в один, який й би і встановлював основні, керівні засади адміністративно-правового регулювання обігу зброї. Проте, наразі, необхідно хоча б доповнити Інструкцію із заходів безпеки при поводженні зі зброєю затверджену Наказом МВС України від 01.02.2016 № 70 дефініцією зброї як об'єкта вражаючої сили в такому вигляді: «зброя - це будь-який матеріальний чи абстрактний об'єкт, який за своїм спрямуванням чи конструктивними властивостями здатний завдавати несприятливі наслідки для життя та здоров'я людини, флори та фауни, призначенням якого є їх ураження або знищення під час безпосереднього використання».

Окрім того, доцільно удосконалити всі режимні процедури в цій сфері з метою їх прозорості та чесності, що в свою чергу знизить корупційний ризик, та підвищить рівень суспільної довіри. Проте, не менш важливо і створення військової поліції, яка повинна займатись в аналізованій нами сфері як приклад чіткою обліковою діяльністю зброї, протидією самовільному залишенню місць служби та дезертирство (оскільки в більшості випадків саме сак вивозиться зброя із зони АТО), боротьбою із зловживанням алкоголем та наркотиками безпосередньо у зоні бойових дій (бо це є причиною пошкодження чи втрати зброї), тощо.

Висновки. Усе вище наведене дає можливість сформулювати висновок про те, що адміністративно-правове регулювання обігу зброї в Україні - це сукупність установлених спеціальних правил та чітких заходів цілеспрямованого державно-владного впливу норм адміністративного права, що здійснюється та забезпечується (гарантується) з боку держави з метою впорядкування суспільних відносин, що виникають, змінюються чи припиняються у процесі вчинення будь-яких дій, пов'язаних з переходом права власності чи володіння на об'єкти застосування вражаючої сили (тобто в процесі їх обігу).

З метою підвищення ефективності протидії незаконному обігу зброї на території України вбачаються доцільними та необхідними такі кроки:

доопрацювання усіх наявних проектів законів, об'єднавши їх в один, який би і встановлював основні засади адміністративно-правового регулювання обігу зброї; закріплення на законодавчому рівні дефініцію зброї як об'єкта вражаючої сили; удосконалення усіх дозвільних процедур у цій сфері з метою забезпечення їх прозорості та чесності; створення спеціального підрозділу у центральному органі виконавчої влади, що служить суспільству - військової поліції.

Література

1. В Україні кількість необлікованої зброї збільшилася до майже 5 млн. одиниць. Відомості із сайту Українські Національні Новини. 2017. URL: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1639409-kilkist-nelegalnoyi-zbroyi-v-ukrayini-zbilshilasya-do-5-mln-odinits-ekspert>
2. Україна лідирує за кількістю нелегальної зброї в Європі. Відомості із сайту «Politeka». 2017. URL: <https://politeka.net/ua/406154-ukrayina-liduyue-za-kilkisty-nelegalnoyi-zbroyi-v-yevropi/>
3. Діденко С.В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. дис... д-ра юрид. наук, Київ, 2016. С. 443.
4. Белінський Ю. Є. Поняття "зброя" та його нормативне визначення. Право і суспільство. 2012. № 1. С. 188-191.
5. Корнієць А. Нормативно-правове регулювання адміністративно-правових режимів обігу зброї та вибухових речовин. Вісник Академії управління МВС. 2010. № 4(16). С. 142-148.
6. Курило В.І. Зброя у суспільстві: проблемні аспекти. Науковий вісник Національного аграрного університету. К., 2003. Вип. 68. С. 32-37.
7. Про затвердження Інструкції про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України: Наказ Адміністрації

- Держкордонслужби від 21.10.2003. № 200. Офіційний вісник України. 2003 р. № 43. стор. 172.
8. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України від 25.03.1993. № 164 (втрата чинності від 07.10.1998). ВР України: офіційний веб-портал. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0051-93>
  9. Про обіг зброї невійськового призначення : проект Закону України Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2014. URL: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=30944.
  10. Пінчук М. Г. До питання визначення правової категорії "зброя". Право і Безпека. 2004. Т. 3. № 4. С. 98-101.
  11. Корецкий Д.А. О совершенствовании правового режима оружия. Правоведение. 1983. № 1. С.56-57.
  12. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю: Наказ МВС України від 01.02.2016. № 70. Офіційний вісник України. 2016. № 19. стор. 30.
  13. В Ладжині на гранаті підірвався 28-річний кіборг. Поліція не виключає самогубство. Відомості із сайту 20MINUT. 2016. URL: <http://vn.20minut.ua/Kryminal/v-ladzhini-na-granati-pidirvavsya-28-richniy-kiborg-politsiya-ne-vikl-10498550.html>
  14. Зарубіжний досвід правового регулювання обігу зброї. Відомості із сайту електронної бібліотеки «boOk.net!». URL: <http://boOk.net/index.php?p=achapter&bid=11002&chapter=1>
  15. Романов О. Міжнародно-правове регулювання обігу зброї у світі та національний досвід України. Юридичний журнал. 12/2005. №12. С. 36-45.